

Z kroniki naukowej

POLSKA MYŚL ZACHODNIA W LATACH 1919-1948

14 kwietnia 2008 roku w Instytucie Zachodnim gościł Gernot Briesewitz, młody historyk niemiecki. Wygłosił on referat zatytułowany *Polska myśl zachodnia i jej wkład w rozwój nowej mapy mentalnej Polski 1919-1948*. G. Briesewitz studiował historię i polonistykę na uniwersytetach w Lipsku i we Frankfurcie nad Menem. Przez rok przebywał na stypendium we Wrocławiu, gdzie studiował historię. Obecnie przygotowuje rozprawę doktorską poświęconą polskiej „myśli zachodniej”.

Spotkanie otworzył dyrektor Instytutu Zachodniego prof. dr hab. Andrzej Sakson, który przywitał zebranych. Zaznaczył, iż cieszy go niezmiernie, że wśród młodych niemieckich badaczy nie słabnie zainteresowanie problematyką polską. Zwłaszcza, że obszar zainteresowań badawczych G. Briesewitza wiąże się ściśle z początkami istnienia Instytutu Zachodniego, a w szczególności z działalnością założyciela Instytutu – profesora Zygmunta Wojciechowskiego. Następnie głos zabrał zaproszony gość, który w języku polskim przedstawił zebrany swoją karierę naukową i motywy, które skłoniły go do zainteresowania się polską „myślą zachodnią”. Sam wykład został wygłoszony w języku niemieckim. G. Briesewitz podzielił swe wystąpienie na trzy części. W części pierwszej zajął się koncepcjami zawartymi w pismach przedstawicieli polskiej „myśli zachodniej” w okresie międzywojennym. Zwrócił uwagę na wyidealizowany obraz Polski piastowskiej zamieszkałej wyłącznie przez żywioł polski na obszarze między Odrą a Wisłą, jako pierwowzór narodowej mapy mentalnej Polaków. Polski zorientowanej na zachód. Tej wyidealizowanej Polsce piastowskiej przeciwstawiano zwróconą na wschód Polskę Jagiellonów, która „zapomniała” o swych rodakach zamieszkałych poza jej ówczesnymi zachodnimi granicami na Śląsku i Pomorzu. W nurt ten wpisywały się również radykalne koncepcje Z. Wojciechowskiego, który uwypuklał aspekt wielowiekowej zacieklej rywalizacji polsko-niemieckiej (polsko-pruskiej). W drugiej części wykładu G. Briesewitz, opierając się na przykładzie Śląska, omówił dyskusję na temat przynależności historycznej polsko-niemieckich obszarów przygranicznych z lat 1918-1939. Przedstawiciele „myśli zachodniej” uwypuklali polityczne związki Śląska z Polską w średniowieczu. Śląsk przedstawiany był jako polski bastion przeciwko agresji niemieckiej w XI i XII w., podkreślano rolę Piastów śląskich w XIII w. jako prekursorów zjednoczenia Polski oraz opór przeciwko włączeniu Śląska do korony czeskiej w następnym stuleciu. Z drugiej strony akcentowano silne związki kulturowe pomiędzy Śląskiem i Polską oraz starano się bagatelizować wpływy niemieckie. W ostatniej części wykładu omówiona została sytuacja po 1939 roku. Podczas II wojny światowej w wyniku agresji niemieckiej i krzywd doznanych przez Polaków z rąk niemieckich

okupantów w narodzie polskim dominowała żądza zemsty na okupantach. Dlatego różne radykalne koncepcje rozwiązania kwestii niemieckiej zyskiwały poparcie społeczne. Reprezentanci „myśli zachodniej” z zapałem włączyli się w dyskusję na temat powojennej granicy polsko-niemieckiej, która powinna zabezpieczyć Polskę przed ekspansją niemiecką. Stąd zaraz po wojnie, mimo niechęci do komunistycznej władzy w Polsce, z zapałem zaczęli udowadniać polskości Ziem Odzyskanych. Polska „myśl zachodnia” po 1945 r. bardzo szybko położyła polityczne i geograficzne podwaliny dla nowej narodowej mentalnej mapy Polski. Kończąc, G. Briesewitz poprosił zebranych do wyrażenia opinii na temat wykładu.

Głos zabrał doc. dr hab. Zbigniew Mazur, który na początku zwrócił uwagę na posługiwanie się w języku niemieckim pojęciem *Westforschung* [myśl zachodnia], które stanowi niejako automatyczne odniesienie do *Ostforschung*. Skoro Niemcy mieli swoją *Ostforschung*, to Polacy powinni mieć swoją *Westforschung*, co nie do końca miało pokrycie w rzeczywistości. Z. Mazur stwierdził ponadto, że po 1945 r. „myśl zachodnia” opierała się nie tylko na paradygmacie geograficznym i historycznym, ale także na etnicznym. Chodziło tutaj jednak o podkreślanie roli polskiego ludu (ludu, a nie szlachty) jako nosicieli polskiej kultury, tradycji, języka; ludu, który przez wieki oparł się germanizacji i zachował język polski. Nawet sami Piastowie mieli niejako oblicze ludowe, jako dynastia wywodząca się z ludu. Mówca zwrócił uwagę również na okres międzywojenny, kiedy przedstawiciele niemieckiej *Ostforschung* (w tym również czołowi politycy Republiki Weimarskiej) starali się udowodnić niemieckość ziem utraconych na rzecz Polski w wyniku postanowień Traktatu Wersalskiego, to Z. Wojciechowski i inni przedstawiciele „myśli zachodniej” zainicjowali badania Słowiańszczyzny zachodniej (m.in. Słowianie połabscy), przenosząc pole dyskusji na terytorium Niemiec. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na sytuację polityczną pod koniec II wojny światowej, kiedy w Polsce liczone było z utratą wschodnich ziem polskich na rzecz ZSRR, a straty te miały zostać zrekomensowane przez przejście niemieckich obszarów wschodnich. I w tym miejscu poglądy przedstawicieli „myśli zachodniej” były zbieżne z koncepcjami nowych władz polskich.

Kończąc spotkanie, prof. A. Sakson podziękował referentowi za interesujący wykład i wyraził nadzieję, że zasłyszane uwagi pomogą mu w pomyślnym ukończeniu dysertacji.

Piotr Kubiak

PROFESOR BERND MARTIN W INSTYTUCIE ZACHODNIM

Na zaproszenie dyrektora Instytutu Zachodniego prof. Andrzeja Saksona 18 kwietnia 2008 r. w siedzibie Instytutu gościł prof. Bernd Martin, znany i ceniony historyk niemiecki. Wygłosił on referat zatytułowany *Powstanie Warszawskie 1944 i jego oddziaływanie na stosunki polsko-niemieckie w okresie powojennym*. Badacz zajmuje się historią powszechną XX w., w szczególności dziejami państw Azji Południowo-Wschodniej (Chiny, Japonia) i stosunkami niemiecko-japońskimi w okresie II wojny światowej. Drugi obszar jego zainteresowań stanowią stosunki polsko-niemieckie, a zwłaszcza Powstanie Warszawskie. Profesor bardzo aktywnie działa na rzecz lepszego zrozumienia przez Polaków i Niemców